

یادداشت مدیر مسئول

آرشیو ملی یا بایگانی ملی؟

واژهٔ "آرشیو" ریشهٔ لاتین - یونانی دارد و تقریباً در همهٔ زبانهای کنونی جهان، با اندکی توفیر در تلفظ، به صورت یکسان به کار می‌رود؛ به گونه‌ای که در انگلیسی "آرکایو" archive، در فرانسه "آرشیو" archive، در ایتالیایی "آرچی ویو" archivio، در اسپانیایی "آرشی ووا" archivo، در آلمانی "آرچیو" archiv، در هلندی "آرشی ئف" archief، در روسی "آرخیو" Архив، در مالائی باهاسا (مالزیایی) "آرکیب"، در عربی "آرشیف" و در زبان لهستانی "آرکی وو" Archiwow و در زبانهای دیگر نیز واژه‌هایی از همین دست گفته می‌شود. با این اقبال بین‌المللی، واژهٔ آرشیو در تمامی این زبانها، معانی و مفاهیم زیر را دارا می‌باشد:

الف - بایگانی کردن اسناد، مدارک و سوابق؛

ب - مجموعهٔ سوابقی که در چرخهٔ اداری وزارتخانه‌ها، سازمانها، شرکتها، نهادها، خانواده‌ها و حتی در نزد افراد، ایجاد و برای استفاده و مراجعهٔ بعدی به آنها، نگهداری می‌شوند؛

ج - ساختمانی ویژه با ساختار اداری خاص که موظف است اسناد را گردآوری، نگهداری، پردازش و سپس اطلاع‌رسانی نماید.

با ظهور دانشهای نوین و پیشرفت صنعت و فناوری در مغرب زمین و در پی آن، ورود سیل آسای کالاهای و فرآورده‌های گوناگون غربی به کشور، یورش واژه‌های بیگانه به فارسی بویژه از زبانهای فرانسه و انگلیسی، از سده‌های پیش آغاز شد و روز به روز این فرایند تهاجمی رو به افزایش نهاد و تا امروز نیز ادامه دارد.

از این رو، فرهیختگان آگاه و نهادهای فرهنگی جامعه، هریک به طریقی پرچم پاسداری از فرهنگ ایرانی و زبان فارسی را برافراشتند تا به نوعی، به تقویت و روزآمدسازی این میراث کهن پردازند که از آن میان، جنبش واژه‌سازی و برابریابی برای کلمه‌ها و تعابیر دخیل را می‌توان برشمرد که زبان ملی ما، فاقد معادل بسیاری از آنها بود. به هر روی این تلاش ثمربخش، از سالها پیش به راه افتاد و امروز هم شتاب بیش‌تری گرفته است.

از جمله کلمات دخیل که مورد بررسی واژه‌سازان فارسی زبان قرار گرفت تا معادلی برای آن ساخته شود، واژه "آرشیو" بود که از طریق زبان فرانسه، به زبان فارسی راه یافته است.

نخستین بار فرهنگستان اول زبان ایران، واژه "بایگانی" را به عنوان معادل فارسی و امواژه "archive" برگزید. (واژه‌های نو: فرهنگستان زبان ایران، چاپ سوم، تهران ۱۳۵۴ خ، ص ۹)

در سالهای اخیر نیز فرهنگستان زبان و ادب فارسی، دوباره همین واژه "بایگانی" را در مفهوم "آرشیو" به تصویب رساند و آن را برای کاربرد، به دستگاههای اجرایی ابلاغ کرد (فرهنگ واژه‌های مصوب فرهنگستان، دفتر اول، گروه واژه‌گزینی، چاپ دوم، تهران ۱۳۸۴، ص ۱۶). و بر همین اساس، بناست از این پس به جای "آرشیو ملی"، گفته شود "بایگانی ملی"!

اما اهل فن، نیک آگاهند که واژه "بایگانی"، معانی سه‌گانه "آرشیو" را - که در صدر سخن آورده شد - افاده نمی‌کند: بدان سبب که در تشکیلات آرشیو ملی، فرایندهای چندگانه‌ای همچون ارزشیابی، پردازش و پژوهش و اطلاع‌رسانی درباره اسناد صورت می‌گیرد که هیچکدام از آنها در "بایگانی" انجام نمی‌شود؛ زیرا اصولاً "بایگانی" به واحد و قالبی سازمانی اطلاق می‌شود که سوابق اداری دستگاهی را نگهداری و ضرورتاً به افراد یا مؤسسات خاصی عرضه می‌کند و گستره معنایی و حوزه کارکردی آن، از این فراتر نمی‌رود.

ضمن تقدیر از تلاشگران ارجمند فرهنگستان زبان و ادب فارسی - چنانچه گفته آمد - واژه بیگانه تبار "آرشیو"، لفظی جهانشمول شده است و تقریباً در غالب زبانهای زنده دنیا، مفهوم مشترکی دارد و در زبان فارسی هم جایگاه خود را باز کرده است. از اینرو برساختن واژه "بایگانی" به جای "آرشیو"، وافی به مقصود نیست و معنای کامل و جامع آن را بیان نمی‌کند و اگر بناست که حتماً برای آن معادلی ساخته شود، از فرهنگستان زبان و ادب فارسی انتظار می‌رود تا مجدداً از نظرات صاحب نظران بهره بیش‌تری بگیرد و معادل مناسب‌تری بسازد تا همه جنبه‌های معناساختی و کاربردی امروزی آن را دربر بگیرد.

کیانوش کیانی هفت لنگ